

Despre înlănțuirea din lumea arabă*

Perry Anderson

Revolta arabă din 2011 aparține unei clase rare de evenimente istorice: o înlănțuire de răsturnări politice, una generînd-o pe alta, pe cuprinsul unei regiuni întregi a lumii. Au existat doar trei exemple anterioare – războaiele de independență hispano-americane care au început în 1810 și s-au încheiat în 1825; revoluțiile europene din 1848–1849; și căderea regimurilor din blocul comunist, 1989–1991. Fiecare dintre aceste evenimente a fost, din punct de vedere istoric, specific timpului și locului său, așa cum va fi și lanțul de explozii din lumea arabă. Niciunul nu a durat mai mult de doi ani. Din momentul în care chibritul a fost aprins în Tunisia în decembrie trecut, cu flăcările răspîndindu-se în Egipt, Bahrain, Yemen, Libia, Oman, Iordania și Siria, nu au trecut mai mult de trei luni; orice predicție a rezultatelor evenimentului ar fi prematură. Cea mai radicală răsturnare dintre cele trei menționate mai sus s-a încheiat printr-o înfrîngere completă în 1852. Celelalte două au învins, deși fructele victoriei au fost adesea amare: cu siguranță, ele au fost departe de speranțele unui Bolívar sau Bohley. Soarta ultimă a revoltei arabe poate semăna oricăruia dintre modele. Dar se poate la fel de bine să fie sui-generis.

I Două sînt elementele care au așezat de multă vreme Orientul Mijlociu și Africa de Nord pe alt făgaș decît cel al universului politic contemporan. Primul îl reprezintă longevitatea și intensitatea unice ale dominației imperiale occidentale asupra regiunii în ultimul secol. Din Maroc pînă în Egipt, controlul colonial asupra Africii de Nord a fost împărțit între Franța, Italia și Anglia înaintea Primului Război Mondial, în timp ce zona Golfului s-a transformat într-o serie de protectorate britanice, iar Adenul, într-un avanpost al Indiei Britanice. După război, teritoriile Imperiului Otoman au căzut în mîinile Angliei și Franței, incluzînd ceea ce a devenit sub dîrmuirea lor Irakul, Siria, Libanul, Palestina și Transiordania, în marea competiție finală a capturilor teritoriale europene. Colonizarea formală a venit mai tîrziu în majoritatea lumii arabe. Africa Subsahariană, Asia de Sud-Est, subcontinentul indian, ca să nu mai vorbim de America Latină, toate au fost luate în stăpînire cu mult înainte de Mesopotamia ori Levant. Spre deosebire de toate aceste zone totuși, decolonizarea formală a fost însoțită, în perioadă postcolonială, de o serie aproape neîntreruptă de războaie imperiale și de intervenții.

* În original, „On the Concatenation in the Arab World”, text apărut în *New Left Review*, 1968, martie–aprilie 2011, tradus și publicat aici cu acordul și prin amabilitatea autorului și a publicației britanice.

PERRY ANDERSON (frate cu antropologul și istoricul Benedict Anderson) este un intelectual britanic de stînga, istoric și eseist, unul dintre principalii reformatori post-1956 ai marxismului occidental (Noua Stîngă) și critic acerb al postmodernității, profesor de istorie și de sociologie la UCLA (University of California, Los Angeles) și unul dintre editorii publicației *New Left Review*. Cărți: *Passages from Antiquity to Feudalism* (1974), *Lineages of the Absolutist State* (1974), *Considerations on Western Marxism* (1976), *Tracks of Historical Materialism* (1984), *The Origins of Postmodernity* (1998).

2

Toate acestea au început odată cu expediția britanică pentru reinstalarea unui regent-marionetă în Irak în 1941 și au fost grăbite de instalarea unui stat sionist pe cimitirul revoltei palestinienilor, zdrobită de Anglia în 1938–1939. De atunci încolo, o putere colonială în expansiune, acționînd uneori ca partener, alteori ca mandatar, dar tot mai des ca inițiator de agresiuni regionale, a fost legată de apariția Statelor Unite în locul Franței și Angliei ca stăpînitoare ale lumii arabe. După cel de-al Doilea Război Mondial, fiecare deceniu a cunoscut consecințele violenței suzerane sau coloniale: în anii '40 a venit *nakba*¹ dezlănțuită de Israel în Palestina; în anii '50, atacul anglo-franco-israelian asupra Egiptului și debarcărilor americane în Liban; în anii '60, Războiul de Șase Zile al Israelului împotriva Egiptului, Siriei și Iordaniei; în anii '70, Războiul de Yom Kippur, cu urmările lui controlate de Statele Unite; în anii '80, invadarea israeliană a Libanului și zdrobirea Intifadei palestinienilor; în anii '90, Războiul din Golf. În ultimul deceniu, invazia americană și ocuparea Irakului; în acest deceniu, bombardarea Libiei de către NATO în 2011. Nu toate actele beligerante și-au avut originea la Washington, Londra, Paris ori Tel Aviv. Conflicte militare cu origine locală s-au întîlnit, și ele, destul de des: războiul civil din Yemen în anii '60, acapararea marocană a vestului Saharei în anii '70, atacul irakian asupra Iranului în anii '80 și invadarea Kuveitului în anii '90. Dar implicarea sau complicitatea occidentală în toate aceste conflicte a fost de puține ori absentă. Foarte puține lucruri s-au schimbat în această regiune fără o atentă supraveghere imperială și – acolo unde a fost necesar – fără intervenții prin intermediul forței ori al capitalului.

3

Motivele gradului excepțional de vigilență și de interferență euroamericană în lumea arabă sînt limpezi. Pe de o parte, teritoriul arab deține cea mai mare concentrare de rezerve de petrol de pe Pămînt, vitale pentru economiile mari consumatoare de energie din Apus; generînd un arc extins de amplasări strategice, de la bazele navale, aeriene și de informații presărate de-a lungul Golfului, cu avanposturi în Irak, pînă la infiltrarea profundă în sistemele de securitate egiptene, iordanene, yemenite și marocane. Pe de altă parte, acesta este spațiul în care Israelul e inserat și în care trebuie să fie protejat, din moment ce America este gazda unui lobby sionist înrădăcinat în cea mai solidă comunitate de imigranți din țară, pe care niciun președinte sau partid nu îndrăznește s-o offenseze, iar Europa poartă vina pentru Shoah. Cum Israelul este, la rîndul său, o putere de ocupație încă dependentă de patronajul occidental, patronii lui au devenit o țintă pentru răzburarea grupurilor islamiste, practicînd teroarea așa cum au făcut Irgu și Lehi în vremea lor, ceea ce a împins implantarea imperialistă asupra regiunii pe culmi și mai înalte. Nicio altă parte a lumii nu s-a bucurat de o atît de mare și de continuă preocupare hegemonică.

4

Cel de-al doilea element care particularizează lumea arabă îl reprezintă longevitatea și intensitatea diverselor tiranii care au jefuit-o de la decolonizarea formală încoace. În ultimii treizeci de ani, regimurile democratice, în înțelesul dat de Freedom House², s-au răspîndit din America Latină pînă în Africa Subsahariană și Asia de Sud-Est. În Orientul Mijlociu și Africa

de Nord nu s-a întâmplat nimic asemănător. Aici, despoți de tot felul au continuat să stăpînească, neclintii de timp sau circumstanțe. Familia Saud – iar cel mai potrivit înțeles al termenului „familie” este, aici, cel sicilian –, care a fost sediul central al puterii americane în regiune după ce Roosevelt a făcut înțelegerea cu ea, a condus neîncetat peninsula timp de aproape un secol. Șeicii neînsemnați din Golf și Oman, susținuți sau numiți de către Raj în perioada „Trucial Coast”, aveau tot atîta nevoie să simuleze că-i ascultă pe supușii lor pe cît avea Washingtonul să-i asculte pe tovarășii săi wahhabiți. Dinastiile hașemită și alauită din Iordania și Maroc – prima, o creație a colonialismului britanic, a doua, moștenitoare a celui francez – au perpetuat puterea de-a lungul a trei generații de autocrați regali care făceau paradă de parlamentarism. Tortura și crima sînt rutine în interiorul acestor regimuri, cei mai buni prieteni ai Apusului în regiune.

5

La fel au stat lucrurile și în republicile nominale ale perioadei, fiecare, o dictatură mai brutală ca alta, și majoritatea nu mai puțin dinastice decît monarhiile înseși. Și aici, longevitatea colectivă a conducătorilor nu a avut seamănă nicăieri altundeva în lume: Gaddafi la conducere timp de 41 de ani, Assad tatăl și fiul 40 de ani, Saleh 32, Mubarak 29, Ben Ali 23. Doar armata algeriană, schimbînd președinții așa cum Brazilia își schimbă generali, s-a îndepărtat de această normă, respectînd însă toate celelalte principii de opresiune. În ce privește politica lor externă, aceste regimuri au fost subordonate mai puțin uniform hegemonului. Dictatura egipteană, salvată de la un dezastru militar definitiv în 1973 doar cu ajutorul Statelor Unite, a devenit de atunci un pion loial al Washingtonului, cu mai puțină independență operațională decît regatul saudit. Conducătorul din Yemen a fost cumpărat la un preț avantajos pentru servicii în războiul împotriva terorismului. Tunisia și-a cultivat patronii europeni, în principal Franța, dar nu numai. Regimurile algerian și libian, bucurîndu-se de venituri mari din resursele naturale, au avut o marjă mai mare de autonomie, chiar dacă în interiorul unui conformism din ce în ce mai cuprinzător, un conformism solicitat de algerieni pentru a obține binecuvîntarea occidentală în decimarea opoziției islamiste, iar de libieni ca să se căiască pentru trecutul lor și să poată plasa investiții profitabile în Italia. Singura țară însemnată care a putut să reziste a fost Siria, incapabilă să cedeze fără recuperarea platoului Golan, ocupat de Israel, și nedorind să permită căderea completă a mozaicului de fosile al Libanului în mîinile banilor saudiți și ale serviciilor secrete occidentale. Totuși, chiar și această excepție a fost înregimentată fără dificultate în operațiunea „Furtună în deșert”.

6

Cele două caracteristici ale regiunii – dominația continuă a sistemului imperial american și lipsa continuă de instituții democratice – au fost întotdeauna legate. Iar legătura dintre ele nu este o simplă derivație. Acolo unde democrația a fost considerată o amenințare la adresa capitalului, Statele Unite și aliații săi nu au ezitat niciodată să o înlăture, așa cum a demonstrat-o soarta unor Mossadegh, Arbenz, Allende sau, în prezent, cea a lui Aristide. Invers, acolo unde autocrația este esențială, ea va fi păstrată. Despotismul Arabiei, întemeiat pe vasalități tribale și pe exploatarea

forței de muncă a imigranților, este un pinion strategic pentru Pax Americana, pentru menținerea căreia Pentagonul ar interveni în orice moment. Dictaturile – regale sau republicane –, tronînd peste niște populații urbane din ce în ce mai mari în regiune, au fost întrucîtva niște aranjamente de natură mai curînd tactică. Dar gama acestor tiranii a fost în mare parte ajutată și susținută, nu creată sau impusă, de Statele Unite. Oricît de bine ar fi fost ele întreținute de Washington, toate au rădăcini indigene, în societățile locale.

7

Așa cum spune faimosul dicton al lui Lenin, o republică democratică este învelișul politic ideal pentru capitalism. Din 1945 pînă azi, niciun strateg occidental nu a fost în dezacord cu acest dicton. Imperiul euroamerican ar prefera în principiu să negocieze cu democrați arabi, nu cu dictatori, cu condiția ca și aceștia să fie la fel de respectuoși cu hegemonia sa. Acest lucru s-a dovedit a fi de puține ori o dificultate în regiunile nou-democratizate din anii '80 pînă azi. De ce nu s-a aplicat același proces în Orientul Mijlociu și Africa de Nord? În principiu, pentru că Statele Unite și aliații săi au avut motive să se teamă că, doar din cauza istoriei îndelungate a violenței lor imperialiste în regiune și a pretențiilor perpetue ale Israelului, sentimentul popular s-ar putea să nu le confere siguranță electorală. Una e să improvizezi cu baioneta un regim servil și alta să aduni suficient de multe voturi pentru asta, ca în Irak. Alegerile libere sînt altceva, așa cum au descoperit și generalii algerieni, și politicienii influenți ai Fatah. În fiecare caz, confruntate cu victoria democratică a forțelor islamiste considerate prea puțin pregătite să se plieze presiunilor occidentale, Europa și America au apreciat anularea alegerilor și represiunea. Logica imperială și cea dictatorială rămîn strîns împletite.

8

Acesta este contextul în care revolta arabă a erupt în sfîrșit, într-o înlăntuire facilitată de două mari unități culturale ale regiunii, *limba* și *religia*. Demonstrații de masă ale cetățenilor neînarmați, înfruntînd aproape pretutindeni represiunea cu gaze și apă și conduse cu o disciplină și un curaj exemplare, au fost vîrfurile de lance ale revoltelor. În fiecare țară, revendicarea cea mai importantă s-a ridicat într-un strigăt formidabil: *Al-sha'b yurid isquat al-nizam* – „Poporul vrea căderea regimului!”. În locul despotismului local, ceea ce caută mulțimile enorme din piețe și de pe străzi este, mai presus de orice, *libertatea politică*. Democrația, deloc o nouă tate ca termen – toate regimurile folosindu-l intens –, dar necunoscută ca realitate, a devenit un numitor comun al conștiinței diferitelor mișcări naționale. Rareori articulată sub forma unui set definit de forme instituționale, forța ei de atracție s-a datorat mai mult puterii ei ca negare a statu-quoului – și anume, ca tot ceea ce dictatura nu este – decît determinațiilor pozitive ale termenului. Pedepsirea corupției la nivel înalt a personajelor vechiului regim e mai proeminentă decît detaliile constituției care vine după. Dinamica revoltelor nu a fost însă mai puțin limpede din această cauză. Obiectivul lor este, în cel mai clasic sens posibil, pur politic: *libertatea*.

Dar de ce *acum*? Odioasa distribuție a regimului a persistat neschimbată vreme de decenii, fără să provoace revolte de masă împotriva-i. Sincronizarea revoltelor nu trebuie explicată prin scopul lor și nici nu poate fi atribuită în mod plauzibil doar noilor rețele de comunicare: este drept că accesibilitatea televiziunii Al Jazeera, apariția Facebookului sau a Twitterului au facilitat revoltele, dar nu ar fi putut să determine apariția unui nou spirit de insurgență. Scînteia care a aprins focul de preerie sugerează răspunsul. Totul a început cu moartea disperată a unui vînzător de legume dintr-un mic oraș de provincie al Tunisiei. Sub tumultul care zguduie acum lumea arabă s-a aflat presiunea socială vulcanică: polarizarea veniturilor, creșterea prețurilor alimentelor, lipsa locuințelor, șomajul masiv în rîndul tinerilor educați – și needucați –, într-o stratificare demografică fără seamăn în lume. În puține alte regiuni criza de fond a societății este atît de acută, iar lipsa oricărui model credibil de dezvoltare, capabil să integreze noi generații, atît de clară.

10

Pînă în clipa de față, între resorturile sociale mai profunde și scopurile politice ale revoltei arabe a existat o separație încă nerezolvată. În parte, acest lucru a reflectat compoziția principalelor grupuri din revoltele de pînă acum. În orașele mari – Manama este o excepție –, nu sâraccii au fost în general cei care au ocupat în forță străzile. Muncitorii mai trebuie să facă încă eforturi pentru o grevă generală susținută. Țăranii abia dacă și-au dat seama de ce se întîmplă. Acesta este un efect al deceniilor de represiune polițienească, al zdrobirii organizării colective de orice fel printre cei deposezați. Va fi nevoie de timp pentru ca astfel de atitudini să reapară. Separația despre care vorbeam este și un efect al ignoranței ideologice în care societatea a fost ținută de aceleași decenii de opresiune, cu discreditarea naționalismului și a socialismului arab și cu neutralizarea oricărui confesionalism radical, îngăduind doar un islamism epuizat ca *passee-partout*. În aceste condiții, create de dictatură, vocabularul revoltei nu putea decît să se concentreze pe dictatură – și pe căderea ei – într-un discurs politic, și nimic mai mult.

11

Dar *libertatea* are nevoie să fie legată din nou de *egalitate*. Fără întrepătrunderea lor, revolta se poate foarte ușor pierde într-o versiune parlamentarizată a vechii ordini, incapabilă să răspundă energiilor și tensiunilor sociale explozive, la fel ca oligarhiile decadente din perioada interbelică. Prioritatea strategică pentru o stîngă renăscîndă în lumea arabă trebuie să fie suprimarea distanțelor dinăuntrul revoltelor, prin lupta pentru forme de libertate politică ce vor permite acestor presiuni sociale să-și găsească expresia socială optimă. Asta înseamnă, pe de o parte, solicitarea abolirii complete a tuturor legilor de urgență, dizolvarea partidului aflat la conducere sau detronarea familiei conducătoare, curățarea aparatului de stat de toate ornamentele vechiului regim și aducerea în față justiției a liderilor săi. Pe de altă parte, asta înseamnă o atenție prudentă și creativă față de *constituția* ce va fi redactată odată ce rămășițele vechiului sistem vor fi șterse. În acest caz, revendicările-cheie sînt: libertate de expresie și de organizare civică și sindicală nerestricționată, sisteme electorale nedenaturate – adică proporționale, nu doar majoritate simplă –,

evitarea președințiilor plenipotențiare, blocarea monopolurilor – de stat sau private – în mass-media și drepturi statutare la averea publică pentru cei mai puțin favorizați. Doar într-un cadru deschis de acest fel, cererile de dreptate socială cu care au început revoltele se pot dezvolta în libertatea colectivă de care au nevoie.

12

De notat că a mai existat încă o absență importantă în actuala revoltă. În cea mai faimoasă înlănțuire dintre toate, evenimentele europene din 1848-1849, s-au împletit nu doar două, ci trei tipuri fundamentale de cereri: *politice, sociale și naționale*. Ce se poate spune despre ultima în cazul evenimentului arab din 2011? Pînă acum, mișcările de masă din acest an nu au produs nici măcar o singură demonstrație antiamericană, nici măcar una antiisraeliană. Discreditarea istorică a naționalismului arab odată cu eșecul nasserismului în Egipt este, fără îndoială, unul dintre motive. Rezistența ulterioară împotriva imperialismului american a ajuns să fie identificată cu regimuri la fel de represive – Siria, Iran, Libia – ca și cele care au complotat cu imperialismul, neoferind niciun model politic alternativ. Totuși, rămîne izbitor faptul că antiimperialismul este cîinele care nu a lătrat – sau nu a lătrat încă – în partea de lume în care puterea imperială este cea mai vizibilă. Poate această situație să dureze?

13

Statele Unite își pot permite să aibă o părere optimistă despre evenimentele de acum. În Golf, revolta din Bahrain, care ar fi putut să-i amenințe sediile navale, a fost zdrobită de o intervenție contrarevoluționară în buna tradiție de la 1848, cu o manifestare impresionantă de solidaritate interdinastică. Regatul saudit și cel hașemit au fost ferme pe poziții. Bastionul yemenit din lupta împotriva șalafismului pare mai fragil, dar dictatorul în funcție nu este indispensabil. În Egipt și Tunisia conducătorii au căzut, dar ierarhia militară din Cairo și relațiile ei excelente cu Pentagonul rămîn intacte, iar cea mai mare forță civilă care se poate ridica este, în fiecare țară, un islamism domesticit. Mai demult, posibilitatea ca Frăția Musulmană sau afiliații ei regionali să intre în guvern ar fi fost un motiv de alarmare pentru Washington. Dar acum Occidentul are un model liniștitor în Turcia pentru a se putea reproduce și în ținuturile arabe, dînd-o de exemplu ca pe cea mai bună dintre toate lumile politice posibile. AKP³ a arătat cît de loial poate să fie față de NATO și de neoliberalism, cît este de capabil să administreze dozele potrivite de intimidare și represiune, o democrație pioasă, și totuși liberală, agițînd bastonul și Coranul. Dacă ar putea să găsească un Erdoğan la Cairo ori în Tunis, Washingtonul ar avea toate motivele să fie mulțumit de înlăturarea lui Mubarak și a lui Ben Ali.

14

Dintr-o asemenea perspectivă, intervenția militară din Libia ar putea fi privită drept cireasa de pe tort, ca respectînd convingerile democratice ale Occidentului și, în același timp, debarasîndu-se de cel mai rușinos dintre recentii recruți din rîndurile „comunității internaționale”. Mai mult un lux decît o necesitate pentru puterea globală americană, inițiativa atacului NATO a venit totuși din partea Franței și a Marii Britanii, re-memorînd ca un arc peste timp tăvălugul expediției din Suez. Încă o dată, Parisul a preluat frîiele, pentru a-l spăla pe Sarkozy de întîmitățile lui guver-

mentale cu Ben Ali și Mubarak și pentru a stopa căderea sa dezastruoasă în sondaje; Londra, de asemenea, i-a permis lui Cameron să-și manifeste dorința, deseori exprimată, de a-l imita pe Blair; Consiliul de Cooperare din Golf și Liga Arabă au furnizat acoperire pentru acțiune, într-o palidă imitație a Israelului din 1956. Dar Gaddafi nu este Nasser, iar de această dată Obama, cu puține motive să se teamă de consecințe, ar putea să se descurce ușor, protocolul hegemonic cerînd ca Statele Unite să preia nominal comanda și să coordoneze succesul final, permițînd unor combatanți ca Belgia și Suedia să-și etaleze valoarea aeriană. Pentru supraviețuitorii epocii Clinton în actualul regim american, un bonus va consta în reabilitarea intervenției umanitare, după retragerea din Irak. Mass-media și serviciile de informații franceze, așa cum era de așteptat, au fost extaziate de restabilirea onoarei țării lor pe această linie de eforturi. Dar chiar și în America, cinismul este larg răspîndit: ce e miere pentru Liban e fiere pentru Bahrain și oricine altcineva.

15

Pînă acum, nimic din toate acestea nu a tulburat peisajul de la revoltă încoace. Prudența puterii hegemonului, preocuparea pentru probleme naționale, simpatizarea cu rebelii libieni, speranța că totul se va sfîrși în scurt timp s-au unit pentru a anihila reacțiile la ultimul bombardament venit din partea Occidentului. Totuși, este puțin probabil ca *naționalul* să poată fi separat la nesfîrșit de *politic* și *social* în tulburările actuale. Asta deoarece în lumea musulmană aflată la estul zonei de insurecție, războaiele americane din Irak, Afganistan și Pakistan sînt încă departe de a fi cîștigate, iar blocada Iranului nu pare prea aproape de încheierea sa logică; în centrul său, ocuparea Cisiordaniei și blocada din Gaza continuă la fel ca pînă acum. Chiar și cele mai moderate regimuri democratice ar putea considera dificil să se izoleze față de aceste teatre ale puterii imperiale și ale sălbăticiiei coloniale.

16

În lumea arabă, naționalismul a fost mult prea adesea o monedă de schimb. Majoritatea națiunilor din zonă – Egiptul și Marocul fiind excepțiile – sînt niște creații artificiale ale imperialismului occidental. Dar, așa cum o dovedesc țările Africii Subsahariene și chiar mai departe, originile coloniale nu au reprezentat o piedică în fața cristalizării identităților postcoloniale în cadrul acestor frontiere artificiale stabilite de colonizatori. În sensul acesta, fiecare națiune arabă are o identitate colectivă la fel de reală și de refractară ca oricare alta. Dar există o diferență. Limba și religia, împletite în textele sacre, au fost – și sînt încă – mult prea puternice din punct de vedere istoric și de distinctive ca mărci culturale comune pentru a nu înlocui imaginea fiecărui stat-națiune specific cu ideea, mai înaltă, a unei națiuni arabe, concepută ca un unic spațiu ecumenic. Idealul a dat naștere unui naționalism comun arab – nu egiptean, irakian sau sirian.

17

Au urmat apariția, decăderea și eșecul nasserismului și baasismului. Ele nu vor renaște azi. Dar impulsul din spatele lor va trebui să fie recuperat de lumea arabă, dacă *revolta* vrea să devină *revoluție*. *Libertatea* și *egalitatea* trebuie să fie reunite. Dar fără *fraternitate*, într-o regiune aflată de

larg manipulată și de interconectată, ele riscă să devină amare. Din anii '50 pînă azi, prețul egoismului național asortat oricărui tip de progres în Orientul Mijlociu și în Africa de Nord a crescut. Nu e nevoie de caricatura solidarității oferită de Liga Arabă, o organizație ale cărei istorii de falimentare și de trădare rivalizează cu cele ale Organizației Statelor Americane în zilele în care Castro putea s-o numească, pe bună dreptate, Ministerul Coloniilor al Statelor Unite. Este însă nevoie de un internaționalism arab generos, capabil să prevadă – în viitorul îndepărtat, cînd ultimul șeic va fi detronat – împărțirea echitabilă a bogăției petroliere, proporțional cu populația din lumea arabă, nu opulența monstruoasă a cîtorva și mizeria celor mulți și disperați. Pentru viitorul imediat, prioritatea e limpede: o declarație comună că tratatul abject pe care Sadat l-a semnat cu Israelul – sabotîndu-și aliații pentru beneficiile unui acord care nici măcar nu-i oferea Egiptului suficientă suveranitate pentru ca soldații săi să se deplaseze liberi pe propriul teritoriu, și al cărui acord conex cu privire la Palestina, demn de dispreț, Israelul nici măcar nu s-a prefăcut că-l respectă – este nevalid din punct de vedere legal. Testul hotărîtor al recuperării unei demnități arabe democratice acesta este.

Traducere de Lelia Marcău

Note:

1. În limba arabă, „catastrofă”. (N. tr.)
2. ONG internațional cu sediul în Washington, care promovează democrația liberală. (N. tr.)
3. Partidul Dreptății și Dezvoltării din Turcia. (N. tr.)